

T

EEN CARRIÈRE IN DE LO

Er is geen loopbaanmonitor voor leraren LO, maar de uitspraak 'Veel ALO-studenten worden na hun opleiding van alles en nog wat, behalve leraar', lijkt niet uit de lucht gegrepen. Ze worden psycholoog, cabaretier, moeder, bondscoach, schoolleider, psychomotorisch therapeut of burgemeester, om er maar een paar te noemen. De één wat sneller dan de ander na afstuderen aan de ALO, maar in het vak blijven er niet zo veel als hun collega's in de andere disciplines. Tenminste dat lijkt het beeld te zijn. Waarom beginnen zoveel mensen aan een ALO-opleiding en blijven er zo weinig tot hun pensioen dit werk doen? **Door: Henk Breukelman**

WAAROM NAAR DE ALO?

'Ik vond sporten leuk, ik zag het wel zitten om van mijn hobby m'n beroep te maken.' (Louis van Gaal). *'Ik wilde graag een papieren halen en de ALO was een topsportvriendelijke studie.'* (Gerard Kemkers). *'Het was een kunst om daar op te komen, maar toen ik er was aangenomen, was ik zó trots, dat ik met mijn ALO-jack, met zo'n wanstaltig groot ALO-logo achterop, in de trein ging zitten. Zo kon iedereen zien, dat het mij gelukt was.'* (Peter Heerschop). Drie uitspraken van gymleraren (verschenen in *Havanna*) die inmiddels bekende Nederlander zijn, maar ze lijken representatief voor de manier waarop er in het algemeen tegen het beroep en de opleiding tot leraar LO wordt aangekeken. Beiden spreken zeer tot de verbeelding. Gymnastiekleraar is één van de beroepen (net als bijvoorbeeld stewardess) die sterk geïdealiseerd worden. De ALO-er droomt weg bij lekker volleyballen,

zwemmen, uitblinken in je favoriete sport. Maar lesgeven aan (soms lastige) kinderen, die niet altijd en allemaal zo gemotiveerd zijn als jij toen je op school zat, soms samengeperst in kleine zaaltjes in groepen van dertig of meer, is natuurlijk wel wat anders. De kloof tussen het beeld vooraf en de werkelijkheid achteraf is vaak groot. *'Het was overleven voor mij. Ik had beperkte middelen, veel leerlingen hadden niet eens gymkleding en spraken slechts een beetje of totaal geen Nederlands. Een bal in de zaal om alvast wat stoom af te blazen werkte averechts. Ze knalden elkaar ermee om de oren, ongeacht het soort bal. Het kostte zo veel energie. Ik dacht toen al: je moet wel een echte liefhebber zijn om dit lang vol te houden. Ik kon bijna elke maandagmorgen de gymzaal aanvegen, omdat er tijdens het weekend wel weer een ruit was ingegooid'* (citaat Jan Sleijfer in 'Er is meer mogelijk dan alleen maar voor de klas staan', elders in dit blad). Iemand die in de winkel, kantoor of garage wil werken heeft doorgaans een realistischer beeld daarvan dan de aankomende gymnastiekleraar of stewardess. En ook de toekomstige aardrijkskundeleraar weet beter waaraan hij begint, omdat die echt wel doorheeft, dat lang niet elke leerling dat vak leuk vindt. Terwijl de collega-student LO al gauw denkt dat iedereen gym leuk vindt, dat het vanzelf gaat en dat je lek-

Joep van Deudekom

Jan Rijpstra

Viggo Waas

Louis van Gaal

ker met sport bezig bent. Veel leerlingen (voortgezet onderwijs) vinden het dan ook heel vreemd, dat je daarvoor minimaal een havo-diploma nodig hebt. Klaarblijkelijk lijkt het een heel gemakkelijk en tof beroep.

WAT ANDERS

Maar daar kom je wel achter. Soms op tijd, maar niet altijd. Sommigen stoppen tijdens de studie, anderen beginnen na het halen van hun diploma aan een andere baan. Aan iets anders beginnen is een tamelijk heftige beslissing. Toch kiest twintig tot veertig procent van de afgestudeerden (afhankelijk van de jaargang) aan een lerarenopleiding hiervoor. (Lees het artikel 'Loopbaanmonitor', elders in dit blad). Nou hoeft lang niet elke beslissing om een andere opleiding of baan te kiezen een negatieve te zijn. Je kunt om allerlei uiteenlopende en positieve redenen iets anders gaan doen. Maar achter de belangrijkste motieven uit de loopbaanmonitor ('Ander beroep trok me toch meer aan.' 'Ik kon geen werk krijgen in het onderwijs.') zitten ook rotgevoelens. Angst ('Ik ging het op een gegeven moment eng vinden, ik werd heel voorzichtig en krampachtig, toen ben ik gestopt' of 'De veranderende jeugd schrok mij af'). Frustratie ('Ik had het gevoel, dat ik constant mijn vak moest verdedigen en bij elke reorganisatie of vernieuwing werd er weer beknibbeld op LO.'). Maar ook stress ('Ik was wel moe, had last van m'n lijf.' Ellen Klein, het interview met haar staat elders in dit blad), hoge werkdruk en slechte werksfeer in het onderwijs worden nogal eens genoemd. Met name het fysieke element speelt de ouder wordende gymnastiekdocent meer parten dan zijn collega's in de andere vakken. Je ziet daarom nogal vaak een switch naar een ander vak of functie (decaan, systeembeheerder, roostermaker of leerlingbegeleider).

Ik ben na twee jaar gestopt met werken. Ik had een volledige baan, maar toen ik zwanger werd, moest ik stoppen. Een deeltijdbaan bij mijn toenmalige werkgever was niet bespreekbaar. Ik vond het niet erg, want ik vond moeder zijn veel belangrijker. Toen ik jaren later weer begon met invalbaantjes, vond ik er niks meer aan. Invallen is natuurlijk vaak ondankbaar werk, maar ik had er geen voldoening meer in. Ik ben er toen al snel

weer mee gestopt en iets heel anders gaan doen (medisch secretaresse). Achteraf denk ik, dat ik te vroeg gestopt ben. Ik heb te kort gewerkt om de problemen van de beginnende leraar het hoofd te kunnen bieden. Ik had door moeten gaan tot ik kon genieten van het gevoel het in mijn vingers te hebben. Er speelt bij mij nog meer mee. Gymlerares was niet mijn eerste keuze. Ik was veel liever de verpleging in gegaan, maar omdat ik op het gymnasium zat, vonden mijn ouders dat zonde van mijn opleiding. Dus toen ik daarvoor geslaagd was, had ik een probleem, want doorstuderen aan het wetenschappelijk onderwijs wilde ik beslist niet en omdat ik sporten en kinderen leuk vond, is het de Calo geworden. Maar dat is natuurlijk niet de basis om lesgeven leuk te vinden. Eigenlijk ben ik dus helemaal geen lesgever. Ik ga graag met kinderen om, op gelijk niveau, maar niet om ze iets aan te leren of te sturen. Ik had regelmatig het idee, dat ze op straat meer leerden dan bij mij in de les. En organiseren kan ik al helemaal niet. Toen ik stopte met werken, was m'n eerste gedachte: 'Gelukkig, nou hoef ik nooit meer een sportdag te organiseren.' (Carrie Hoeve)

Onder de vertrekkers zitten dus mensen die dat doen uit negatieve overwegingen (de afhakers), en zij die door iets anders aangetrokken worden (de uitgedaagden). Afhakers lopen niet te koop met hun verhaal. Ze schamen zich voor hun mislukte carrières en verkeerde keuzes, vaak op naïeve bases gemaakt. Maar beide groepen nemen verstandige beslissingen. De eerste omdat doormodderen het laatste is dat je moet doen. Want dat wordt meteen afgestraft in het onderwijs. Kinderen merken meteen dat je het niet kunt, wilt, leuk vindt of ongemotiveerd bent. Als niet gemotiveerde boekhouder, parkeerwachter of fabrieksarbeider kun je het langer volhouden. En de tweede groep omdat het altijd beter is toe te geven aan nieuwe mogelijkheden dan dat je in oude patronen blijft vastzitten. Want dat kan de pest zijn in het onderwijs.

WAAR NAAR TOE?

Sommigen worden bekende Nederlander. In allerlei disciplines. In de politiek (Jan Rijpstra, ooit Tweede Kamerlid voor de VVD, nu burgemeester van Tynaarlo), amusement (de cabarettiers Peter Heerschop, Viggo Waas en Joep van Deudekom leerden elkaar kennen op de ALO in Amsterdam). Of dichter bij huis: voetbal- (Rinus Michels, Louis van Gaal) of schaatstrainer (Gerard Kemkers).

Wat dat betreft lopen de carrières van niet-bekende Nederlanders met een ALO-diploma daarmee parallel. Ook die gaan in heel andere branches aan de slag (techniek, handel, landbouw), hoewel de meesten toch in de sector zorg en welzijn terecht komen, waarvan een aanzienlijk deel in aan-sport-en-bewegen-gerelateerde beroepen als sportpsycholoog, fysiotherapeut of psycho-motorisch therapeut. Geurt Grijpma is zo iemand. 'Ik heb twee jaar als gymleerkracht op een basisschool

Louis van Gaal

Peter Heerschop

Gerard Kemkers

in de Bijlmer gewerkt en raakte onder de indruk van al die gedragsproblemen die ik daar tegenkwam. Daar wilde ik toen verder in en vandaar ben ik toen gaan solliciteren met als gevolg mijn huidige baan als psychomotorisch therapeut op Groot Emaus, Ermelo.

Zien die mensen hun ALO-opleiding als een misser in hun loopbaan? Nee, juist niet. Bijna iedereen heeft die periode als uiterst leerzaam en plezierig ervaren. Dat kan komen door de omstandigheden: vaak voor het eerst zelfstandig en/of op kamers, een aantrekkelijke setting (studentenleven, leuke opleiding, vriendschappelijke sfeer) en veel contact met leeftijdgenoten. Louis van Gaal: *'De academiëtijd vond ik de mooiste tijd van m'n leven! Ik had daarvoor natuurlijk ook wel vrienden, kon goed voetballen en was daardoor de held van de straat, maar nu ervoer ik hoe het was om in een hechte klas te fungeren.'* Anderen vinden de opleiding juist leerzaam om z'n inhoud. Gerard Kemkers: *'Ik vind de ALO heel waardevol, want je leert er samenwerken en verantwoordelijkheden nemen. Iedereen heeft daar in de breedste zin van het dagelijks leven wat aan. Als je het papieren binnen hebt, schroom dan niet om op andere plekken te solliciteren, want leidinggeven doe je ook in een bedrijf en niet alleen voor de klas. Sterker, direct na de ALO heb ik geschreeuwd dat iedereen de ALO als tweejarige tussenstudie zou moeten volgen.'*

BINNEN HET ONDERWIJS

Maar ook binnen het onderwijs veranderen veel van de gymnastiekers in de loop der jaren van baan. Fysieke beperkingen zijn de belangrijkste redenen daarvoor. *'Ik zou graag willen, maar m'n lijf wil niet meer'* is de verzuchting van menigeen, als die de vijftig is gepasseerd. Maar ook andere ambities (meer leidinggeven, verder kijken dan je vak, gewoon eens wat anders) doen menig LO-er besluiten zijn loopbaan een nieuwe wending te geven. Door het beperkte aantal functies in het onderwijs bestond er lange tijd weinig variatie in de loopbaanontwikkeling van leraren. Tegenwoordig zijn er meer functiedifferentiaties. Denk aan teamleiders, MRT-ers en counselors. Volgens de loopbaanmonitor schopt 2% van de afgestudeerden aan een lerarenopleiding het tot (adjunct) directeur. Dat percentage ligt voor MO-P-ers vast hoger. Die stelling is niet wetenschappelijk onderbouwd, maar gebaseerd op waarnemingen en ervaring. Op mijn eigen school bijvoorbeeld, heb ik gedurende de ruim vijftientig jaren dat ik er werk, een onevenredig groot aantal gymnastiekleraren in het management meegemaakt. Mijn huidige directeur is een gymnastiekleraar. En ook in het middenmanagement (teamleiders, decanen) zijn ze oververtegenwoordigd. *'Omdat ze zo goed kunnen organiseren'* of *'Omdat ze heel gemakkelijk met leerlingen om kunnen gaan.'* *'Want nergens heb je zo veel regel- en sociale vaardigheden nodig als in een gymzaal'*, wordt er dan geroepen. Ik weet het niet, maar het is wel opvallend dat (vaak tot ergernis en afgunst van collega's uit andere disciplines) *'de gymleraar er met de mooiste baantjes vandoor gaat.'*

DE BLIJVERS

Wat bezielt mensen om tot hun pensioen in de gymzaal en op het sportveld te blijven staan? Sterker nog. Er zijn er, die hun

relatief gemakkelijke leventje als decaan of teamleider inleveren om de laatste tien jaar van hun carrière weer fulltime voor de klas te gaan staan. Hoewel ..., het zijn er niet zoveel. Ook in deze groep blijvers zijn twee uitersten te onderscheiden. Natuurlijk zijn er allerlei tussenvarianten, maar voor het verhaal werkt deze polarisering verhelderend. De ene groep is de groep van de profiteurs. Ze zien hun vak als een geschenk uit de hemel: weinig voorbereiding, gemotiveerde leerlingen, veel vrij, lekker buiten. 'Je gooit toch gewoon een bal in de zaal?' is het motto waarmee ze het een carrière lang volhouden. Trefbal, paaltjesvoetbal, bunkertrefbal en volleybal zijn hun belangrijkste programmaonderdelen. Ze zijn meteen na hun laatste les weg en onderwijsvernieuwingen zijn aan hen niet besteed. Aan andere dingen in de school komen ze vaak niet toe en ze beunen vaak wat bij. Geef ze de kost die op die manier in het vak zijn terechtgekomen en er niet meer uit te branden zijn, want de hypotheek moet wel opgebracht worden en de twaalf weken per jaar gooi je toch ook niet zo maar weg. Ze vinden de legitimatie voor hun praktijk in het feit dat leerlingen 'het leuk vinden'. Het kunnen inschatten van het favoriete spel in de klas en een lekkere babbel zijn de belangrijkste didactische vaardigheden van deze collega's. Zij zorgen voor het slechte imago in de lerarenkamer en het OTO-onderzoek (naar taakbelasting in het onderwijs, 1988) bevestigt dat beeld ook nog eens.

Het andere uiterste is de groep van de 'diehards'. Edwin Timmers heeft er een onderzoekje naar gedaan en hoewel het de wetenschappelijke toets der kritiek waarschijnlijk niet kan doorstaan, geeft het toch te denken. In een onderhoudend artikel elders in dit blad (*Voor applaus moet je het niet doen*) typeert hij deze mensen als volgt: *'Allen hebben nog steeds bijzonder veel plezier in het vak. Velen (70%) typeren zichzelf als 'vrijbuiters'. Ondanks vele beperkingen in de eigen werkomgeving wordt er relatief veel ontwikkeld. Als teamontwikkeling moeizaam gaat, gebeurt dat meer op eigen houtje. Binnen hun vaksectie zegt 55% zich een 'kartrekker' te voelen in de zin van met visie, theoretisch én praktisch kunnen ontwikkelen en anderen in het team kunnen stimuleren. Allen zijn voortdurend op ontwikkeling gericht.'*

Moet je vrijbuiters zijn om het vol te houden? En professioneel met je vak bezig blijven om enthousiast te blijven?

Een krachtige leerwerkomgeving is één van de voorwaarden om lang plezier te houden in het vak, is één van zijn conclusies. Kiezen voor de gemakkelijkste weg betekent hier de dood in de pot. Plezier hebben en houden in je werk en de bereidheid tonen je voortdurend te blijven ontwikkelen hangt bij deze groep samen met hun hoge ambitieniveau. Is dat misschien het geheim?

Foto's: publiciteitsfoto's van het internet

Correspondentie: breuk33@hotmail.com